

**SOCIALE GESLOTENHEID ONDER HOGER
OPGELEIDEN: EEN VERGELIJKING VAN
HUWELIJKSPATRONEN IN 63 LANDEN**

Jeroen Smits

1. INLEIDING

Dit artikel presenteert het resultaat van een onderzoek naar het huwelijksgedrag van personen met een hoge opleiding in een groot aantal landen. Voor ieder van deze landen wordt vastgesteld in welke mate deze personen geneigd zijn om binnen de eigen (opleidings)groep te huwen en vervolgens wordt geprobeerd de gevonden verschillen tussen de landen te verklaren met behulp van kenmerken van de landen. Een belangrijk doel van het onderzoek is om te bepalen of en in welke mate er in samenlevingen sprake is van een elite van hoger opgeleiden die de betere posities onder elkaar verdelen en de tendens vertonen om zich van de rest van de samenleving af te sluiten. De 'closure-thesis' (Parkin, 1971; Goldthorpe, 1980) veronderstelt dat hogere groepen in een samenleving de hulpbronnen waarover ze beschikken zullen gebruiken om hun bevoorrechte positie te handhaven en dat ze er naar zullen streven om niet meer personen tot hun kring toe te laten dan nodig is om de open plaatsen op te vullen. Volgens klassieke sociologen als De Tocqueville ([1835], 1967) en Weber ([1921], 1972) is een van de mechanismen die bij dit soort afsluitingsprocessen een rol spelen het huwen binnen de eigen groep. Dit idee wordt bevestigd door empirisch onderzoek. Uit verschillende studies blijkt dat huwelijkspartners sterk op elkaar lijken voor wat betreft statuskenmerken als de sociale klasse van de ouders (Blau en Duncan, 1967; Kalmijn, 1991; Uunk, 1996), opleidingsniveau (Berent, 1954; Rockwell, 1976; Ultee en Luijkx, 1990) en - als beide partners werken - beroepsniveau (Lipset en Bendix, 1958; Hout, 1982; Smits, Ultee en Lammers, 1996a). Dit verschijnsel wordt 'homogamie' genoemd. Voor de tendens om een partner afkomstig uit dezelfde klasse te huwen wordt de term "sociale herkomst homogamie" gebruikt, voor de tendens om binnen de eigen opleidingsgroep te huwen de term "opleidingshomogamie", en voor de

geneigdheid van gehuwde personen om op hetzelfde beroepsniveau te werken als hun partner de term "beroepshomogamie".

Dit artikel richt zich op de opleidingshomogamie. Dat is in moderne samenlevingen een zeer belangrijke vorm van homogamie. In deze samenlevingen speelt opleiding een grote rol bij de verdeling van individuen over functies en is het steeds moeilijker geworden om zonder het vereiste opleidingsniveau een goede baan te verwerven (Blau en Duncan, 1967; Hauser en Sewell, 1986; De Graaf en Luijkx, 1995). Ook het effect van de sociale achtergrond op het bereikte beroeps- en inkomensniveau verloopt in moderne samenlevingen grotendeels via het opleidingskanaal (Jencks e.a., 1979; Treiman en Jip, 1989; Dronkers en De Graaf, 1995). Een hoog opleidingsniveau vormt daardoor een steeds belangrijker voorwaarde voor maatschappelijk succes. En dit geldt niet alleen voor het eigen opleidingsniveau, maar ook voor het opleidingsniveau van de partner waarmee men gehuwd is. Een huwelijkspartner met een hoog opleidingsniveau kan namelijk op verschillende manieren aan iemands maatschappelijk succes bijdragen. Op de eerste plaats zal een dergelijke partner - als hij of zij betaalde arbeid verricht - in het algemeen een hoger inkomen hebben en dus een hogere bijdrage aan het huishoudinkomen leveren dan een partner met een lager opleidingsniveau. Daarnaast zijn er indirecte voordelen verbonden aan een partner met een hoog opleidingsniveau. Gehuwde personen blijken mee te kunnen profiteren van de hulpbronnen waarover hun partner beschikt. Het klassieke voorbeeld hiervan is de (invloed)rijke schoonvader die zijn schoonzoon/dochter financieel bijstaat of aan een baan helpt. Maar daarnaast spelen ook de kennis, vaardigheden en contacten van de partner zelf een rol. Onderzoek naar zogenaamde *partnereffecten* (Hendrickx, Uunk en Smits, 1995) laat zien dat een huwelijk met een partner met een hoog opleidingsniveau of met een gunstige arbeidsmarktpositie bevorderlijk is voor iemands kans op werk (Ultee, Dessens en Jansen, 1988; Bernasco, 1994) en voor zijn of haar beroepsniveau en inkomen (Benham, 1974; Kerckhoff, 1978; Dirven, Lammers en Ultee, 1990).

Een belangrijke reden om onderzoek naar opleidingshomogamie te verrichten is vanwege de gevolgen ervan voor de maatschappelijke ongelijkheid. Als personen met een hoge opleiding geneigd zijn een partner uit te zoeken die ook over een hoog opleidingsniveau beschikt, dan schieten er voor degenen met minder hulpbronnen voornamelijk partners met een lager opleidingsniveau over. Tegenover de concentratie van huishoudens met twee hoge opleidingen aan de bovenkant van de samenleving ontstaat hierdoor een concentratie van huishoudens met twee lage opleidingen aan de onderkant van de samenleving. De al bestaande ongelijkheid in de verdeling van opleiding over individuen wordt zodoende via het huwelijksgedrag van die individuen omgezet in een grotere ongelijkheid in de verdeling van opleiding over huishoudens (zie ook Ultee, 1989; Bernasco, 1994). Vanwege de sterk toegenomen arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen is inzicht in deze materie steeds belangrijker geworden. Als meer gehuwde vrouwen met een hoog opleidingsniveau hun opleiding daadwerkelijk in een hoog beroep en inkomen omzetten, dan zou daardoor de

ongelijkheid in de inkomensverdeling tussen huishoudens kunnen toenemen (Björklund, 1992; Dessens, 1996). Bij een gelijke arbeidsduur zullen vrouwen met een hoog opleidingsniveau immers in doorsnee meer verdienen dan vrouwen met een laag opleidingsniveau.

In dit artikel wordt op basis van gegevens voor de zeventiger en het begin van de tachtiger jaren voor 63 landen de mate van opleidingshomogamie onder personen met een hoge opleiding vastgesteld. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre de verschillen in opleidingshomogamie tussen deze landen verklaard kunnen worden op basis van kenmerken van de landen. Hiertoe worden in de volgende paragraaf een aantal hypothesen geformuleerd, die in het tweede deel van het artikel middels een multivariate analyse zullen worden getoetst. Behalve naar verschillen tussen landen zal ook naar trends binnen landen worden gekeken. De gegevens bieden de mogelijkheid om oudere gehuwden met jongere gehuwden te vergelijken. Daardoor kan worden waargenomen of de opleidingshomogamie onder hoger opgeleiden in de loop van de tijd toeneemt of juist afneemt.

2. ACHTERGROND EN HYPOTHESEN

Grootschalig landenvergelijkend onderzoek naar opleidingshomogamie is eerder verricht door Ultee en Luijckx (1990) en door Smits, Ultee en Lammers (1996b, forthcoming). Deze studies, die betrekking hebben op 23 respectievelijk 65 landen, laten zien dat er tussen landen verschillen bestaan in mate van opleidingshomogamie, en dat deze verschillen samenhangen met verschillen in ontwikkelingsniveau, in dominante godsdienst en - bij de laagst ontwikkelde landen - in technologische achtergrond. Bij toename van het ontwikkelingsniveau neemt de opleidingshomogamie eerst iets toe, vervolgens wordt een maximum bereikt, waarna de opleidingshomogamie weer afneemt. Verder vertonen protestantse landen minder opleidingshomogamie dan katholieke en confucianistische landen en vertonen ontwikkelingslanden met een tuinbouwachtergrond minder opleidingshomogamie dan ontwikkelingslanden met een akkerbouwachtergrond. De mate van politieke democratie bleek geen (lineair) effect op de opleidingshomogamie te hebben.

Zowel in het onderzoek van Ultee en Luijckx als in het onderzoek van Smits e.a. wordt een maat voor de opleidingshomogamie gebruikt die een globaal beeld geeft van het belang van opleidingsniveau bij de partnerkeuze voor de meerderheid van de bevolking van een land. Deze maat geeft echter geen inzicht in de sterkte van de tendens tot opleidingshomogamie bij specifieke (opleidings)groepen. De vraag in hoeverre er in de onderzochte landen sprake is van geslotenheid onder het hoger opgeleide deel van de bevolking blijft hierdoor in deze onderzoeken onbeantwoord. Een beperkt antwoord op deze vraag - namelijk alleen voor Nederland - wordt wel gegeven door Uunk en Kalmijn (1996). Deze auteurs vinden onder personen met een universitaire opleiding in Nederland een aanzienlijke geneigdheid tot huwen binnen de eigen groep. Hun

onderzoek laat verder zien dat in de afgelopen decennia deze vorm van homogamie wat is afgenomen. Dit geeft aan dat de opleidingselite in Nederland wat opener is geworden.

Het onderzoek van Uunk en Kalmijn maakt niet duidelijk of en in welke mate de situatie in Nederland afwijkt van die in andere landen. Is de opleidingselite in Nederland relatief open of is ze juist erg gesloten? Is de gevonden trend naar meer openheid uniek voor Nederland, of treedt ze ook op in andere landen? In dit artikel worden deze en andere vragen beantwoord door behalve voor Nederland nog voor 62 andere landen de mate van opleidingshomogamie onder hoger opgeleiden te bepalen. Om de vergelijking van een dergelijke grote groep landen mogelijk te maken is het noodzakelijk om de scheidslijn tussen hoger opgeleiden en de rest van de bevolking wat lager te leggen dan in het onderzoek van Uunk en Kalmijn. In de laagst ontwikkelde landen waarop het onderzoek betrekking heeft, komen zo weinig personen met universitaire opleiding voor, dat een betrouwbare bepaling van de opleidingshomogamie bij deze groep niet mogelijk is. De hoogst mogelijke scheidslijn in de opleidingsstructuur die gebruikt kan worden, is de overgang tussen personen met een voltooide middelbare of hogere opleiding en personen met een onvoltooide middelbare of lagere opleiding. Er is daarom voor deze scheidslijn gekozen (1).

2.1. Hypothesen

De hypothesen die getoetst worden ter verklaring van de verschillen in de mate van opleidingshomogamie tussen de landen zijn voor een deel ontleend aan het onderzoek van Smits e.a. (1996b, forthcoming). De formulering van de meeste hypothesen in dat artikel is dermate algemeen dat ze ook van toepassing zijn op de tendens tot homogamie onder het hoogst opgeleide deel van de bevolking. Voor wat betreft het effect van het *economisch ontwikkelingsniveau* van landen gaat het om drie concurrerende hypothesen. De eerste hiervan voorspelt dat bij stijging van het economisch ontwikkelingsniveau de opleidingshomogamie zal toenemen, omdat opleiding steeds belangrijker wordt voor het bereiken van een hoge maatschappelijke positie en het belang van sociale herkomst afneemt (Blau en Duncan, 1967; Treiman, 1970). Hierdoor wordt opleiding in vergelijking met sociale herkomst een steeds betere voorspeller van het toekomstig maatschappelijk succes. Als er verder van wordt uitgegaan dat personen die een zo hoog mogelijke maatschappelijke positie willen bereiken geneigd zullen zijn om een partner te selecteren die hun in dit opzicht het meest te bieden heeft, dan kan verwacht worden dat ook bij de partnerkeuze het belang van opleiding zal toenemen en het belang van afkomst zal afnemen. Omdat deze hypothese gebaseerd is op de veronderstelling dat personen status proberen te verwerven via hun huwelijk wordt ze de *statusverwervingshypothese* genoemd.

De tweede hypothese over effecten van het economisch ontwikkelingsniveau voorspelt juist een afname van de opleidingshomogamie. Volgens deze hypothese hebben

processen die samenhangen met de industrialisering zoals urbanisatie en de toegenomen geografische mobiliteit er toe geleid dat de contacten tussen personen afkomstig uit verschillende statusgroepen zijn toegenomen en dat de mogelijkheden van ouders om het gedrag van hun kinderen te controleren zijn afgenomen. Verder leidde de rationalisering van de produktie tot een verhoging van de levensstandaard en de opkomst van de welvaartsstaat, waardoor het economisch belang van het huwelijk is afgenomen en het emotionele belang kon toenemen (Kerckhoff, 1972; Goodc, 1982). Tenslotte zijn door de toenemende invloed van de massamedia de culturele barrières tussen de verschillende sociale groepen afgenomen (Treiman, 1970). Volgens de *romantische liefde hypothese* zorgen deze ontwikkelingen er samen voor dat emotionele overwegingen een steeds grotere rol spelen bij de partnerkeuze en dat het belang van statusoverwegingen (en dus van het opleidingsniveau van de partner) is afgenomen.

Bij de derde hypothese worden de voorspellingen van de statusverwervingshypothese en van de romantische liefde hypothese op een bepaalde manier gecombineerd. De toename van de opleidingshomogamie die door de statusverwervingshypothese voorspeld wordt, treedt volgens deze gecombineerde hypothese vooral op in de eerste fase van het industrialisatieproces, omdat dan statusoverwegingen nog een grote rol spelen bij de partnerkeuze en de controle van ouders op het gedrag van hun kinderen het grootst is. De door de romantische liefde hypothese voorspelde afname van de homogamie zou volgens deze hypothese vooral in de latere fase van het industrialisatieproces plaatsvinden, als door de toename van de welvaart statusoverwegingen minder belangrijk worden bij de partnerkeuze en de vrijheid van individuen om zelf te bepalen met wie ze trouwen toeneemt. Vanwege de voorspelde vorm van het verband wordt deze derde hypothese de *omgekeerde-U-curve hypothese* genoemd.

Voor wat betreft het effect van *politieke democratie* op de openheid van een samenleving bestaat de verwachting dat democratische samenlevingen meer openheid vertonen dan niet-democratische samenlevingen. Deze verwachting is onder meer gebaseerd op de veronderstelling van klassieke stratificatiesociologen (bijv. Sorokin [1927], 1964: 138) dat de sociale mobiliteit in democratische samenlevingen hoger is dan in niet-democratische samenlevingen en op het idee van Almond en Verba (1963) dat er tussen de burgers van democratische samenlevingen meer onderling vertrouwen bestaat. Daar kan nog aan toegevoegd worden dat het feit dat in democratische samenlevingen regeerders weggestemd kunnen worden in ieder geval betekent dat er sprake is van politieke mobiliteit. In niet-democratische samenlevingen worden bestuursfuncties voor onbepaalde tijd vervuld en hebben personen die niet tot de heersende elite behoren weinig mogelijkheden om invloed op het bestuur uit te oefenen. In dergelijke samenlevingen kan verwacht worden dat de sociale afstand tussen de besturende topgroep en de rest van de bevolking groter is en dus dat er minder huwelijken tussen hoog en laag zullen voorkomen. Omdat bij het effect van democratie (net als bij het ontwikkelingsniveau) de mogelijkheid bestaat dat het

---

verband niet (helemaal) rechtlijnig is, zal ook voor politieke democratie op nonlineaire effecten worden getoetst.

Behalve economische en politieke factoren zouden ook culturele factoren van invloed kunnen zijn op de sterkte van de tendens tot geslotenheid onder de hoger opgeleiden in een land. Smits e.a. vonden dat zowel de in een land dominante godsdienst als - bij de laagst ontwikkelde landen - de technologische achtergrond met de mate van opleidingshomogamie samenhangen. Met betrekking tot de *dominante godsdienst* zou de mate van traditionalisme hierbij een belangrijke rol spelen. In meer traditionele samenlevingen zouden kinderen zich meer conformeren aan hun ouders en zou daardoor het belang van statusonderscheidingen bij de partnerkeuze groter zijn. Voor wat betreft de westerse samenlevingen leidt dit tot de veronderstelling dat protestantse landen opener zijn dan katholieke landen. Een argument daarvoor is onder andere Webers bekende stelling dat het katholicisme een meer traditionele positie inneemt ten aanzien van economische activiteiten dan het protestantisme (Weber, [1920] 1972). Giorgi en Marsh (1990) laten zien dat er zelfs in de gesecculariseerde Europese samenlevingen van de tachtiger jaren nog steeds dergelijke verschillen in arbeidsethos tussen katholieken en protestanten bestaan. Behalve op gebieden die met werk te maken hebben zijn katholieken traditioneler ten aanzien van familiepolitiek en de rechten van de vrouw (Castles, 1994; Wilcox en Jelen, 1993). Daarnaast is door Greeley (1989) gevonden dat in een aantal westerse samenlevingen katholieken meer dan protestanten vinden dat overeenstemming qua achtergrond tussen huwelijkspartners van belang is voor een succesvol huwelijk. Bovendien zouden de mogelijkheden tot sociale controle onder katholieken groter zijn, omdat zij in het algemeen dichter bij hun familie wonen en vaker bij familieleden op bezoek gaan.

Voor wat betreft de niet-westerse landen is de verwachting dat ook confucianistische en islamitische landen meer gesloten zijn dan de protestantse landen. Volgens Weber ([1920], 1972) wordt door het confucianisme benadrukt dat de mens zich aan de natuur moet aanpassen en niet zoals bij het protestantisme dat de mens meester is over de natuur. Dat geldt ook voor de islam (Schluchter, 1988). Er is echter nog een tweede punt van belang. Volgens Tai (1989) is de snelle economische ontwikkeling van sommige Oostaziatische landen mede een gevolg van hun confucianistische traditie, die aan individuen de - unieke - mogelijkheid bood tot sociale stijging via het onderwijssysteem (vergelijk Weber [1920], 1972). Als dat klopt dan kan verwacht worden dat opleiding in de confucianistische landen een goede voorspeller van maatschappelijk succes is en dat het dientengevolge een belangrijke rol zal spelen bij de partnerkeuze. Binnen islamitische samenlevingen zou daarentegen de rol van opleiding beperkter kunnen zijn. In deze landen spelen familierelaties een belangrijke rol bij de partnerkeuze (Atoun, 1976). Daarnaast zou ten gevolge van de lage arbeidsparticipatie van vrouwen in deze landen de economische betekenis van het opleidingsniveau van vrouwen geringer kunnen zijn dan in andere landen.

De hypothese van Smits e.a. over de technologische achtergrond van de laagst ontwikkelde landen is voor het onderhavig onderzoek van minder belang omdat deze betrekking heeft op personen werkzaam in de landbouw die in het algemeen niet hoog opgeleid zijn. In plaats van deze hypothese zal een nieuwe hypothese getoetst worden. Het betreft de veronderstelling dat de tendens tot huwen over de onderzochte scheidslijn in de opleidingsstructuur lager zal zijn naarmate de groep personen met een hoge opleiding kleiner is. Personen die tot een kleine bovenlaag behoren zullen zich meer bewust zijn van het "wij" en "zij" dan een groep waartoe een groot deel van de bevolking behoort. Verder kan verwacht worden dat de waarde van een hoog opleidingsniveau op de huwelijksmarkt groter zal zijn naarmate er minder kandidaten met een dergelijk opleidingsniveau beschikbaar zijn. Personen met een hoge opleiding kunnen dan hogere eisen stellen en in een samenleving waarin opleiding een belangrijke hulpbron is zal één van die eisen waarschijnlijk een hoog opleidingsniveau zijn. De hypothese, dat naarmate de groep hoger opgeleiden kleiner is deze groep zich sterker zal afsluiten van de rest van de bevolking, zal ik de *groeps-groottehypothese* noemen.

2.2. Trends binnen landen

Een belangrijke vooruitgang in vergelijking met het eerdere landenvergelijkend onderzoek is dat in dit artikel ook trends binnen landen worden onderzocht. Dat maakt een betere toetsing van de hypothesen over effecten van het economisch ontwikkelingsniveau mogelijk. Als landen die verschillen in economisch ontwikkelingsniveau ook op een bepaalde manier verschillen in homogamie, dan hoeft dat namelijk nog niet te betekenen dat de homogamie binnen individuele landen bij toename van het ontwikkelingsniveau op dezelfde manier verandert. Volgens Gagliani (1987: 322-23), die dit argument heeft uitgewerkt voor het onderzoek naar inkomensongelijkheid, kunnen hypothesen over effecten van het ontwikkelingsniveau daarom beter getoetst worden door naar ontwikkelingen binnen landen te kijken. In dit artikel gebeurt dat door voor ieder land twee leeftijdsgroepen te onderscheiden.

Een belangrijk voordeel van het gebruik van gegevens over trends binnen landen voor het toetsen van hypothesen over effecten van economisch ontwikkelingsniveau, is dat in bijna alle landen van de wereld in de periode tussen pakweg 1945 en 1975 het economisch ontwikkelingsniveau, met uitzondering van kortere periodes van stagnatie of crisis, voortdurend is gestegen. Dit geldt zowel bij gebruik van het percentage werkenden buiten de landbouw, van de energieconsumptie per capita en van het GDP per capita als indicator voor ontwikkelingsniveau (zie bijv. Taylor en Hudson, 1972; Taylor en Jodice, 1983). De voorspellingen van de drie hypothesen over effecten van het niveau van economische ontwikkeling zijn daarom makkelijk om te zetten in voorspellingen over verschillen tussen oudere en jongere gehuwden. Op basis van de statusverwervingshypothese kan verwacht worden dat jongere gehuwden meer opleidingshomogamie zullen vertonen dan oudere gehuwden. Volgens de romantische

liefde hypothese zullen jongere gehuwden juist minder opleidingshomogamie vertonen dan oudere gehuwden. En volgens de omgekeerde-U-curve hypothese zullen jongere gehuwden in de laagst ontwikkelde landen meer en in de hoogst ontwikkelde landen minder homogamie vertonen dan oudere gehuwden.

3. DATA EN METHODEN

Het verband tussen de opleidingsniveaus van huwelijkspartners in een land wordt niet alleen bepaald door de mate waarin personen een *voorkeur* hebben voor een partner met hetzelfde opleidingsniveau, maar ook door de mate waarin er partners *beschikbaar* zijn met dat opleidingsniveau. Als er minder vrouwen dan mannen met een hoog opleidingsniveau zijn, zoals nog steeds in de meeste landen van de wereld het geval is, dan is er voor sommige mannen met een hoge opleiding geen vrouw met een vergelijkbaar opleidingsniveau beschikbaar. Als we het verband tussen de opleidingsniveaus van huwelijkspartners willen gebruiken als indicator voor de geslotenheid van opleidingsgroepen, dan dient gecontroleerd te worden voor dergelijke verschillen tussen de opleidingsniveauverdelingen van mannen en vrouwen. In dit artikel gebeurt dit met loglineaire analyse (Agresti, 1990).

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen worden grotendeels dezelfde databestanden gebruikt als bij het onderzoek van Smits e.a. (1996b, forthcoming). Deze gegevens hebben betrekking op de zeventiger of het begin van de tachtiger jaren. Voor bijna alle landen gaat het om grote representatieve steekproeven uit de gehele of bijna de gehele bevolking. Voor de analyses zijn de opleidingsindelingen in deze bestanden teruggebracht tot twee categorieën: een categorie 'hoger opgeleiden' die alle personen met een voltooide middelbare of hogere opleiding bevat en een categorie 'lager opgeleiden' die alle personen met een onvoltooide middelbare of lagere opleiding bevat. Bij databestanden met een indeling in jaren opleiding bevat de categorie hoger opgeleiden meestal de personen die 11 jaar of meer opleiding voltooid hebben en de categorie lager opgeleiden de personen met tien jaar of minder aan voltooide opleiding. Bij negen landen was het aantal hoger opgeleiden echter dermate klein dat de grens een jaar lager (10 jaar of meer versus negen jaar of minder) moest worden gelegd.

De leeftijdsgrenzen zijn gesteld op 18-49 jaar voor vrouwen en 18-52 jaar voor mannen. De bovenste leeftijdsgrens van 49 jaar voor de vrouwen is zo gekozen omdat een deel van de gebruikte databestanden geen vrouwen ouder dan 49 jaar bevat. De bovenste leeftijdsgrens bij de mannen is iets hoger gesteld dan bij de vrouwen omdat gehuwde mannen in het algemeen wat ouder dan hun vrouw zijn. Voor sommige landen was het niet mogelijk om deze leeftijdselectie te maken omdat slechts de leeftijd van één van de partners beschikbaar was, of omdat leeftijd niet in jaren maar in groepen van jaren gemeten was. Voor deze landen zijn op basis van de beschikbare informatie leeftijdselecties gemaakt die zo veel als mogelijk was overeenstemmen met de selecties bij de andere landen. Nadere informatie over de gebruikte

databestanden, de codering van de opleidingsvariabelen en de leeftijdselecties is te vinden in Appendix B.

Op basis van de samengetrokken opleidingsindelingen zijn voor ieder land twee 2x2-tabellen gemaakt, één voor ouderen en één voor jongeren. Het onderscheid tussen ouderen en jongeren is gebaseerd op de leeftijd van de vrouw. De grens tussen ouderen en jongeren is niet in ieder land bij dezelfde leeftijd getrokken. Bij sommige landen was het nodig om met deze grens te schuiven om de verschillen tussen de aantallen jongeren en ouderen niet al te groot te laten worden en om lege cellen te voorkomen. Informatie over deze grensleeftijd is te vinden in Appendix A.

Gezien de gekozen leeftijdselecties en de tijdstippen van dataverzameling is het overgrote deel van de huwelijken waarop de analyses betrekking hebben afgesloten tussen 1940 en 1980. De grens tussen ouderen en jongeren ligt ruwweg aan het begin van de zestiger jaren.

4. RESULTATEN

Tabel 1 toont een aantal loglineaire modellen met de bijbehorende fitmaten. Informatie over de belangrijkste loglineaire modelformules in deze en verdere tabellen is te vinden in Appendix C. Gezien het zeer grote aantal van in totaal 514.382 echtparen in de homogamietabellen kan de traditionele fitmaat voor loglineaire modellen, de Likelihoodratio (G^2), niet goed gebruikt worden om te bepalen in hoeverre modellen van elkaar en van het verzadigd model afwijken. Daarom worden ook de BIC (Raftery, 1995) en de rG^2 (Erikson en Goldthorpe, 1992, p. 88) gepresenteerd. De BIC geeft aan in hoeverre een model de data beter beschrijft dan het verzadigd model. Als dat zo is dan is de waarde van de BIC negatief. Een model met een lagere BIC-waarde verdient in het algemeen de voorkeur. De rG^2 in tabel 1 geeft aan wat het percentage reductie in G^2 van een model is ten opzichte van model 1. Omdat dit model alleen parameters bevat die controleren voor de verschillen tussen de opleidingsverdelingen van de mannen en vrouwen in de landen, laat deze rG^2 zien hoeveel procent van het relatieve verband in de tabel door een model verklaard wordt.

Tabel 1. Loglineaire modellen ter beschrijving van het verband tussen de opleidingsniveaus (hoog vs rest) van huwelijkspartners in 63 landen en op twee tijdstippen (N=514.382).

	BIC	G^2	VG	rG^2
1. M*L*T+V*L*T	79824	81481	126	0.0%
2. 1+M*V	5929	7573	125	90.7%
3. 1+M*V*T	6994	5363	124	91.4%
4. 1+M*V*L	6	834	63	99.0%
5. 1+M*V*L+M*V*T	-370	445	62	99.5%
6. M*V*L*T	0	0	0	100%

M = Opleiding man. V = Opleiding vrouw. L = Land. T = Tijdstip

Model 1 in tabel 1 wordt wel het onafhankelijkheidsmodel genoemd. Het is gebaseerd op de veronderstelling dat er geen verband bestaat tussen de opleidingsniveaus van de huwelijkspartners in de onderzochte landen op de twee tijdstippen. De modellen 2 t/m 6 gaan ervan uit dat er wel een dergelijk verband bestaat en proberen het nader te beschrijven. Model 2 veronderstelt dat het verband in alle landen en op beide tijdstippen even sterk is. Het verschil tussen dit model en het onafhankelijkheidsmodel is dusdanig groot, dat geconcludeerd kan worden dat er een sterk verband tussen de opleidingsniveaus van de huwelijkspartners bestaat.

Tabel 2. Loglineaire parameters (Lodds) met hun antilog (Odds) voor de mate van homogamie onder personen met een hoge opleiding, gemiddeld over ouderen en jongeren, op basis van model 5 in tabel 1

LAND	Lodds	se (Lodds)	Odds	Land	Lodds	se (Lodds)	Odds
Australië	1.864	.036	6.45	Kenia	3.694	.255	40.2
Bangladesh	4.354	.412	77.8	Korea Z.	3.918	.200	50.3
België	1.901	.123	6.69	Lesotho	4.263	.282	71.0
Benin	3.803	.389	44.8	Maleisië	4.014	.167	55.4
Brazilië	3.418	.058	30.5	Marokko	4.319	.381	75.1
Canada	1.958	.043	7.09	Mexico	3.269	.164	26.3
China	2.975	.055	19.6	Nederland	2.069	.043	7.92
Colombia	3.667	.221	39.1	Nieuw Zeeland	1.543	.042	4.68
Costa Rica	3.316	.143	27.6	Noorwegen	2.165	.231	8.72
Denemarken	2.855	.183	17.4	Oostenrijk	3.141	.101	23.1
Dom.Republ.	3.295	.247	27.0	Pakistan	4.244	.416	69.7
W.Duitsland	2.358	.140	10.6	Panama	2.718	.123	15.2
Ecuador	3.980	.141	53.5	Paraguay	3.719	.172	41.2
Egypte	4.803	.164	121.9	Peru	3.655	.167	38.7
Fiji	3.181	.168	24.1	Polen	2.980	.058	19.7
Filippijnen	3.122	.077	22.7	Portugal	4.037	.140	56.7
Finland	3.028	.305	20.7	Rwanda	4.036	.256	56.6
Frankrijk	2.739	.143	15.5	Senegal	3.131	.387	22.9
Ghana	3.148	.214	23.3	Sri Lanka	4.039	.267	56.8
Guyana	3.180	.186	24.1	Soedan Noord	4.154	.351	63.7
Hongarije	2.866	.064	17.6	Syrië	3.670	.203	39.3
Hongkong	3.818	.164	45.5	Taiwan	3.642	.477	38.2
Ierland	3.283	.156	26.7	Thailand	3.921	.267	50.5
Indonesië	4.181	.069	65.5	Trinidad & Tob.	3.110	.151	22.4
Israël	2.179	.117	8.84	Tsjechoslowakije	2.168	.049	8.74
Italië	2.969	.153	19.5	Tunesië	4.602	.358	99.7
Ivoorkust	4.231	.331	68.8	Turkije	2.448	.177	11.6
Jamaica	3.866	.302	47.8	Venezuela	2.803	.171	16.5
Japan	2.671	.144	14.5	VS	2.139	.049	8.49
Joegoslavië	3.406	.178	30.2	VK	1.960	.080	7.10
Jordanië	3.363	.170	28.9	Zweden	2.215	.230	9.16
Kameroen	3.821	.259	45.7				

De modellen 3 en 4 laten zien dat de opleidingshomogamie verschilt tussen de tijdstippen en tussen de landen. De lagere BIC-waarde van model 4 geeft aan dat de verschillen tussen de landen belangrijker zijn dan de verschillen tussen de tijdstippen. Model 5 gaat er van uit dat de opleidingshomogamie verschilt tussen de landen en tussen de tijdstippen, waarbij het verschil tussen de tijdstippen in alle landen gelijk is. Bij model 6 wordt ook deze restrictie losgelaten en kan de opleidingshomogamie zowel tussen de landen als tussen de tijdstippen variëren. Model 5 blijkt van de modellen in

tabel 1 het beste te passen volgens het BIC-criterium. Dit model wordt daarom gekozen als uitgangsmiddel voor de analyse ter verklaring van de verschillen in opleidingshomogamie tussen de landen. De parameters voor de mate van homogamie in de landen, gemiddeld over ouderen en jongeren, worden gepresenteerd in tabel 2. Voor ieder land laat de tabel zowel de loglineaire (Lodds) als de multiplicatieve versie (Odds) van deze parameters zien. De multiplicatieve versie is het makkelijkst te interpreteren. Ze komt overeen met een oddsratio. Deze maat geeft een goed beeld van de mate waarin hoger opgeleiden geneigd zijn om binnen de eigen groep te huwen. Het correct weergeven van de betekenis ervan is echter wat omslachtig. Zo betekent de waarde van 6.45 voor Australië bijvoorbeeld dat in dat land de kans op een huwelijkspartner met een hoog opleidingsniveau in vergelijking met de kans op een partner met een laag opleidingsniveau 6.45 keer zo groot is voor iemand met een hoog opleidingsniveau als voor iemand met een laag opleidingsniveau.

4.1. Verschillen tussen landen verklaard

Tabel 2 laat zien dat er aanzienlijke verschillen in opleidingshomogamie tussen de landen bestaan. In deze paragraaf wordt getracht om deze verschillen te verklaren met behulp van landenkenmerken. Hiertoe worden de parameters in model 5 voor de mate van homogamie in de landen vervangen door covariaten die de waarden van de verklarende variabelen voor de landen bevatten. Voor het economisch ontwikkelingsniveau wordt gebruik gemaakt van de natuurlijke logaritme van de energieconsumptie per capita (in kilogram kool equivalenten). Politieke democratie wordt gemeten met een democratie-index ontwikkeld door Bollen (1980), die loopt van 0 (niet democratisch) tot 100 (zeer democratisch). Voor dominante godsdienst worden zes categorieën gebruikt: (0) overig, (1) katholiek, (2) protestant, (3) moslim, (4) confucianistisch, (5) gemengd katholiek/protestant. Een godsdienst wordt als dominant beschouwd als de meerderheid van de bevolking van het land die godsdienst aanhangt en er geen tweede godsdienst is die door een substantieel deel van de bevolking wordt aangehangen. De categorie 'overig' is een restcategorie, die zowel de landen met een andere dominante godsdienst bevat als de landen waarin meerdere godsdiensten dominant zijn. Voor de grootte van de groep van hoger opgeleiden in een land wordt gebruik gemaakt van het percentage personen met een voltooide middelbare of hogere opleiding in het databestand van het betreffende land. Om te voorkomen dat de waarden van de parameters erg klein worden, zijn voorafgaande aan de analyse de democratie-index en het percentage hoger opgeleiden gedeeld door 100. Verder worden voor het economisch ontwikkelingsniveau en voor politieke democratie ook kwadratische termen in het model opgenomen om te toetsen of er sprake is van kromlijnige verbanden.

De gebruikte databestanden bevatten gegevens over bestaande huwelijken, die zijn afgesloten op een tijdstip voor het moment van dataverzameling. Omdat verwacht kan worden dat contextuele variabelen hun grootste invloed uitoefenen ten tijde van de

huwelijkssluiting, hebben de indicatoren voor het economisch ontwikkelingsniveau betrekking op een tijdstip van 15 jaar voor het moment van dataverzameling (vergelijk Ultee en Luijckx, 1990). De gegevens over politieke democratie hebben betrekking op 1965 en die voor dominante religie zijn voor rond 1970. Verdere informatie over de gebruikte landenkenmerken en de bronnen waaruit ze afkomstig zijn, is te vinden in Appendix A.

Tabel 3. Loglineaire parameterschattingen met standaardfouten voor de effecten van verklarende variabelen op de mate van homogamie onder personen met een hoge opleiding in 63 landen (N=514.382).

Landenkenmerk	B	se(B)	exp(B)
Intercept	3.569**	(.163)	35.48
Energieconsumptie			
- Lineair	-0.259**	(.017)	0.772
- Kwadratisch	-	-	-
Percentage hoger opgeleiden / 100	-0.264**	(.081)	0.768
Democratie / 100			
- Lineair	2.858**	(.258)	17.43
- Kwadratisch	-2.739**	(.227)	0.065
Godsdienst			
- Katholiek	0.601**	(.047)	1.824
- Moslim	1.246**	(.086)	3.476
- Confucianisme	0.743**	(.102)	2.102
- Katholiek/protestant	0.449**	(.025)	1.567
- Overig	0.507**	(.066)	1.660
- Protestant		Ref. cat.	
Trend(jongeren - ouderen)	-0.392**	(.019)	0.676
G ² (VG)		1264(115)	
BIC		-249	
rG ²		83.3% ^a	

* p<0,05 ** p<0,01

^a Percentage van het verschil in G² tussen model 3 en model 5 in tabel 1 dat wordt verklaard door dit model

Tabel 3 presenteert de resultaten van de verklarende analyse. Het effect van de energieconsumptie per capita blijkt significant negatief te zijn. Bij toename van het economisch ontwikkelingsniveau van de landen neemt de opleidingshomogamie dus af. Behalve het ontwikkelingsniveau speelt de grootte van de groep van hoger opgeleiden een rol. Zoals verwacht, is de homogamie lager naarmate het aandeel van de personen met een hoge opleiding in het land hoger is. Het effect van democratie verloopt kromlijng. Toenemende democratisering blijkt in eerste instantie tot meer en vervolgens tot minder homogamie te leiden. Verder zijn ook de effecten van de dominante godsdienst significant. Landen met een sterke protestantse invloed vertonen significant minder opleidingshomogamie dan katholieke, moslim, confucianistische, gemengd katholiek/protestantse en overige landen. De moslimlanden vertonen de meeste opleidingshomogamie. De rG²-statistiek laat tenslotte zien dat het model in tabel 3 een groot deel (83,3%) van de verschillen tussen de landen in opleidingshomogamie bij deze scheidslijn verklaart.

4.2. Verschillen in trends tussen landen

De resultaten van de analyse ter verklaring van de verschillen tussen de landen zijn in overeenstemming met de voorspelling van de romantische liefde hypothese. In de landen met een hoger niveau van economische ontwikkeling is de opleidings-homogamie bij de onderzochte scheidslijn lager. De statusverwervingshypothese en de omgekeerde-U-curve hypothese lijken op grond van dit resultaat verworpen te moeten worden. Eerder in dit artikel is echter al aangegeven dat bij het trekken van conclusies over ontwikkelingen op basis van gegevens over verschillen tussen landen de nodige voorzichtigheid in acht moet worden genomen. Het feit dat landen die verschillen in ontwikkelingsniveau op een bepaalde manier verschillen in homogamie, hoeft nog niet te betekenen dat de homogamie binnen individuele landen bij toename van het ontwikkelingsniveau op dezelfde manier verandert. In deze paragraaf wordt daarom een nadere analyse uitgevoerd van de trends in opleidingshomogamie binnen de landen.

Tabel 4. Parameters voor de verschillen tussen ouderen en jongeren (Tijd) in sterkte van de homogamie onder personen met een hoge opleiding, op basis van model 6 in tabel 1.

LAND	Tijd	se(tijd)	Land	Tijd	se(tijd)
Australië	-0.400**	.073	Kenia	-1.100	.637
Bangladesh	-0.206	1.174	Korea Z.	-0.310	.417
België	-0.356	.248	Lesotho	-0.484	.606
Benin	-0.418	.779	Maleisië	-1.878**	.418
Brazilië	-0.168	.117	Marokko	0.316	.787
Canada	-0.054	.088	Mexico	0.300	.341
China	-1.620**	.116	Nederland	-0.460**	.088
Colombia	0.268	.446	Nieuw Zeeland	-0.012	.089
Costa Rica	-0.802**	.291	Noorwegen	-0.461	.467
Denemarken	-0.314	.380	Oostenrijk	-0.435*	.204
Domin. Rep.	-1.219*	.509	Pakistan	-1.077	.931
W.Duitsland	-0.526	.284	Panama	-0.258	.248
Ecuador	-0.844**	.287	Paraguay	-0.028	.345
Egypte	-0.231	.329	Peru	0.313	.337
Fiji	0.054	.360	Polen	-0.673**	.118
Filippijnen	-0.520**	.155	Portugal	-0.963**	.291
Finland	-1.724**	.646	Rwanda	0.462	.509
Frankrijk	-0.824**	.293	Senegal	-0.443	.819
Ghana	-0.967*	.463	Sri Lanka	-1.492*	.584
Guyana	-0.633	.408	Soedan Noord	-0.780	.726
Hongarije	-0.699**	.133	Syrië	-1.251**	.425
Hongkong	-1.133**	.390	Taiwan	-1.139	.997
Ierland	-0.366	.320	Thailand	-0.290	.543
Indonesië	-0.626**	.141	Trinidad & T.	-0.572	.306
Israël	-0.149	.235	Tsjechoslowakije	-0.257*	.100
Italië	-0.244	.308	Tunesië	-1.705*	.769
Ivoorkust	-2.017**	.732	Turkije	-0.542	.358
Jamaica	-2.165**	.639	Venezuela	-0.341	.347
Japan	-0.766**	.290	Verenigde Staten	-0.125	.099
Joegoslavië	-0.815*	.365	Ver.Koninkrijk	-0.516**	.165
Jordanië	-0.717*	.351	Zweden	-1.122*	.478
Kameroen	-1.662**	.580			

* p_0,05

** p_0,01

De loglineaire parameter voor het verschil tussen de tijdstippen in tabel 3 heeft een multiplicatieve waarde van 0.676. Dit betekent dat, gemiddeld genomen over de landen, de mate van opleidingshomogamie onder de jongeren zo'n 32% lager is dan onder de ouderen. Er kan daarom geconcludeerd worden dat de homogamie bij de onderzochte scheidslijn in de opleidingsstructuur, in de periode tussen pakweg 1940 en 1980, aanzienlijk is afgenomen.

Omdat ik ook geïnteresseerd ben in verschillen in richting en sterkte van de trends tussen de landen, worden in tabel 4 de desbetreffende parameters uit model 6 gepresenteerd. Ze laten zien dat in slechts zes van de 63 landen de homogamie wat toeneemt en dat in geen van deze zes landen de toename significant is. In 57 landen blijkt er sprake te zijn van een afname van de homogamie en in 29 landen is deze afname significant. Het lijkt er dus op dat de afname van de opleidingshomogamie bij deze scheidslijn in de opleidingsstructuur vrij algemeen is.

Om de vorm van het verband tussen het economisch ontwikkelingsniveau en de opleidingshomogamie nader te bepalen wordt ook voor deze verschillen in trends tussen de landen een verklarende analyse uitgevoerd. Daarin wordt onderzocht of het verband tussen het economisch ontwikkelingsniveau van de landen en de afname van de opleidingshomogamie lineair is, of dat er ook sprake is van kwadratische of zelfs derdemachts effecten. Aangezien landen met een hoge mate van homogamie de meeste ruimte voor een afname hebben en er bovendien niet verwacht kan worden dat de afname van de homogamie onbeperkt door zal gaan (een samenleving waarin het opleidingsniveau in het geheel geen rol meer speelt bij de partnerkeuze lijkt erg onwaarschijnlijk), zal bij deze analyse gecontroleerd worden voor de sterkte van de homogamie onder ouderen in het land.

Uitgangspunt voor de analyse vormt model 6 in tabel 1, waarin de stapparameter kan variëren tussen landen en tussen tijdstippen. Dit model wordt zodanig gespecificeerd, dat het voor ieder land een parameter bevat voor de mate van homogamie in de oudste leeftijdscategorie en daarnaast een parameter voor het verschil tussen ouderen en jongeren. Bij de analyse worden de parameters voor de verschillen tussen ouderen en jongeren in de landen vervangen door covariaten. Als indicator voor het economisch ontwikkelingsniveau wordt weer gebruik gemaakt van (de natuurlijke logaritme van) de energieconsumptie per capita voor het jaar dat 15 jaar voor de dataverzameling ligt. Verder bevat het model een covariaat voor de mate van opleidingshomogamie onder ouderen in het land. Deze is berekend op basis van model 6 uit tabel 1. De waarden van de verklarende variabelen zijn terug te vinden in Appendix A.

Tabel 5. Loglineaire parameterschattingen voor de verklaring van de verschillen in trends tussen 63 landen (N=514.382).

Landenkenmerk	B	SE(B)	exp(B)
Intercept	-4.260**	(.610)	0.014
Energieconsumptie			
- Lineair	0.948**	(.163)	2.581
- Kwadratisch	-0.062**	(.011)	0.940
Homogamie onder ouderen	0.421**	(.035)	1.523
G ² (VG)		186(59)	
BIC		-590	
rG ²		58,2% ^a	

* p_0,05 ** p_0,01

^a Percentage van het verschil tussen model 5 en model 6 in tabel 1 dat wordt verklaard door dit model

Het model met zowel een lineaire als een kwadratische term voor het economisch ontwikkelingsniveau blijkt beter te passen (volgens het BIC criterium) dan het model met ook nog een derdemachts term en dan het model met alleen een lineaire term. De gegevens van het best passende model worden in tabel 5 gegeven. De BIC-waarde van dit model is lager dan die van model 5 in tabel 1. Dit geeft aan dat de veronderstelling dat de sterkte van de trend in een land afhangt van het ontwikkelingsniveau en van de gemiddelde de mate van homogamie meer overeenstemt met de data, dan de veronderstelling dat de trend in alle landen even sterk is. De rG² statistiek laat verder zien dat dit model ruim 38% van de verschillen in trends tussen de landen verklaart.

De parameters in tabel 5 zijn zodanig gedefinieerd dat een positieve waarde duidt op een sterkere afname van de opleidingshomogamie. We zien dat bij toename van het ontwikkelingsniveau van de landen, de mate van afname van de homogamie eerst sterker wordt en vervolgens weer afneemt. Uit een (niet gepresenteerde) nadere analyse van het verband blijkt dat de afname van de homogamie het sterkst is in de landen waar - 15 jaar voor de dataverzameling - de energieconsumptie per capita zo'n 1000 kilogram kool equivalent bedroeg (bijvoorbeeld Mexico en Finland). De significant positieve coëfficiënt voor de mate van homogamie onder ouderen in tabel 5 laat verder zien, dat in landen waar de opleidingshomogamie onder ouderen hoger is (en er dus meer mogelijkheden tot afname zijn) de afname van de homogamie ook sterker is.

5. CONCLUSIES

In dit artikel is loglineaire analyse gebruikt om voor 63 landen, en binnen deze landen voor ouderen en voor jongeren, de mate van homogamie vast te stellen bij een belangrijke scheidslijn in de opleidingsstructuur: de overgang tussen personen met een voltooide middelbare of hogere opleiding en personen met een onvoltooide middelbare of lagere opleiding. De resultaten laten in hun algemeenheid zien dat zelfs in de meest open westerse welvaartsstaten de tendens om binnen de eigen groep te huwen onder hoog opgeleide personen aanzienlijk is. Zo heeft voor Nederland de oddsratio die de mate van homogamie onder hoger opgeleiden aangeeft gemiddeld over ouderen en jongeren de waarde 7.92 (zie tabel 2). Dit betekent dat in Nederland de kans op een

partner met een hoge opleiding (voltooide middelbare school of hoger), in vergelijking met de kans op een partner met een lagere opleiding, bijna acht keer groter is voor personen die zelf een hoge opleiding hebben dan voor personen met een lagere opleiding. België is in dit opzicht wat opener. Het voordeel van de hoger opgeleiden in vergelijking met de lager opgeleiden bedraagt hier een factor 6.7. In veel landen is de opleidingselite duidelijk geslotener. In Frankrijk is de kans op een hoog opgeleide partner in vergelijking met de kans op een lager opgeleide partner voor iemand met een hoge opleiding ruim 15 keer groter dan voor iemand met een lagere opleiding en in Zuid-Korea bedraagt het voordeel van de hoger opgeleiden zelfs een factor 50.

Deze cijfers laten zien dat de mate van opleidingshomogamie onder hoger opgeleiden sterk varieert tussen landen. Daarnaast is gevonden dat ook de mate waarin de homogamie verschilt tussen ouderen en jongeren varieert tussen de landen. In dit artikel is getracht deze verschillen in homogamie en in trends tussen de landen te verklaren met behulp van kenmerken van de landen. Dit is gebeurd door het opnemen van covariaten in loglineaire modellen. Op grond van de resultaten van deze verklarende analyses kunnen een aantal conclusies getrokken worden.

Voor wat betreft het effect van het economisch ontwikkelingsniveau van de landen op de mate van opleidingshomogamie zijn er duidelijke aanwijzingen gevonden dat de geslotenheid van de opleidingselite bij toename van het ontwikkelingsniveau afneemt. In de landen met een hoger ontwikkelingsniveau vertonen de hoger opgeleiden minder homogamie dan in de landen met een lager ontwikkelingsniveau. Bovendien bleek binnen de meeste onderzochte landen de homogamie onder jongere gehuwden lager te zijn dan onder oudere gehuwden. Deze bevindingen zijn in overeenstemming met de romantische liefde hypothese, die voorspelt dat bij toename van het ontwikkelingsniveau van landen het belang van emotionele overwegingen bij de partnerkeuze zal toenemen en het belang van statusoverwegingen zal afnemen. Ze geven aan dat de andere twee hypothesen over effecten van het ontwikkelingsniveau, de statusverwervingshypothese en de omgekeerde-U-curve hypothese, voor wat betreft de homogamie bij het hoger opgeleide deel van de bevolking verworpen moeten worden. Wel blijkt uit de analyse van de verschillen in trends tussen de landen dat er bij de gevonden trend naar meer openheid nog een nuancering moet worden aangebracht. In de hoogst ontwikkelde landen en in de landen waar de oudere gehuwden al relatief weinig homogamie vertonen, is de afname van de homogamie geringer dan in de andere landen. Dit duidt er op dat er bij de ontwikkeling naar meer openheid van de opleidingselite verzadiging optreedt.

Behalve het ontwikkelingsniveau van de landen blijkt ook de relatieve omvang van de groep van hoger opgeleiden een belangrijke verklarende variabele te zijn. Naarmate het percentage hoger opgeleiden in een land hoger is, is de opleidingshomogamie bij de onderzochte scheidslijn lager. Deze bevinding biedt ondersteuning aan de groepsgroottehypothese die veronderstelt dat kleinere elitegroepen sterker geneigd zijn om zich van de rest van de bevolking af te sluiten dan grotere elitegroepen.

Het verband tussen de mate van politieke democratie in een land en de opleidingshomogamie onder hoger opgeleiden blijkt kromlijinig te verlopen. De resultaten laten zien dat de minst democratische landen relatief weinig homogamie vertonen en dat bij toenemende democratisering de homogamie in eerste instantie stijgt. Deze bevinding is strijdig met de veronderstelling dat in democratische landen de opleidingselite minder gesloten is dan in niet-democratische landen. Pas vanaf een middelmatig niveau van democratie blijkt bij verdere democratisering de verwachte afname van de homogamie op te treden. Wat precies de oorzaak is van de aanvankelijke stijging van de opleidingshomogamie bij de aanvang van het democratiseringsproces, is moeilijk te zeggen. Misschien dat de hogere (opleidings)groepen in de betreffende samenlevingen zich in eerste instantie bedreigd voelen als de invloed van andere maatschappelijke groepen op het bestuur toe gaat nemen en dat ze daarom geneigd zijn om zich sterker van die andere groepen af te sluiten.

Voor wat betreft de in een land dominante godsdienst zijn de resultaten grotendeels zoals verwacht. Landen met een overwegend protestantse bevolking vertonen minder opleidingshomogamie dan landen met een overwegend katholieke, confucianistische of moslimbevolking. Dit is in overeenstemming met de veronderstelling dat de geringere kracht van traditionele familiewaarden in protestantse landen tot grotere openheid van de trouwpatronen leidt. De verwachting dat de confucianistische landen meer opleidingshomogamie zouden vertonen dan de moslimlanden is niet uitgekomen. De moslimlanden bleken van alle landen de meeste homogamie te vertonen. Ondanks de geringe arbeidsparticipatie van vrouwen in deze landen lijkt hun opleidingsniveau dus toch een belangrijke rol te spelen bij de partnerkeuze. Het is echter ook mogelijk dat in deze landen een hoog opleidingsniveau sterk gerelateerd is aan een hoge afkomst, en dat bij de partnersselectie vooral naar afkomst gekeken wordt.

APPENDIX

APPENDIX A: LANDEKENMERKEN

Jaar van dataverzameling, leeftijd waarboven de grens tussen jongeren en ouderen wordt getrokken, logoddsratio onder ouderen, en verdere landenkenmerken voor de verklarende analyses

Lend	Jaar	Lft	Lodds	Ener	Demo	Gods	Hoog	N
Australië	81	33	2.07	4795	100	2	29	197511
Bangladesh	75 ^a	28	4.40	20 ^a	63	3	6	3579
België	79	33	2.08	4424	100	1	36	1632
Benin	81	30	4.01	50	25	0	3	3185
Brazilië	80	29	3.51	447	61	1	11	31056
Canada	76	32	1.97	5941	100	5	47	33916
China	82	33	3.93	647	16	0	7	57514 ^a
Colombia	76	29	3.49	522	71	1	6	2509
Costa Rica	76	31	3.75	235	90	1	17	2456
Denemarken	79	32	3.01	3415	100	2	16	1396
Domin. Rep.	75	30	3.98	158	39	1	7	1649
W.Duitsland	79	33	2.63	4122	89	5	27	1576
Ecuador	79 ^a	31	4.44	247	45	1	13	3844
Egypte	80	29	4.91	333	39	3	12	6677
Fiji	74	31	3.08	350 ^a	70 ^a	0	6	4522
Filippijnen	78	32	3.39	173	93	1	24	8129
Finland	72	32/35 ^a	4.05	1034	97	2	18	449
Frankrijk	79	31	3.20	2824	91	1	32	1510
Ghana	79 ^a	29	3.73	118	24	0	10	3239
Guyana	75	30	3.55	566	53	0	10	2729
Hongarije	73	34	3.26	1907	12	1	20	13981
Hongkong	71	35	4.55	255	70 ^a	4	21	3358
Indonesië	76	30	4.51	137	10	3	9	33883 ^a
Ierland	79	39 ^c	3.47	2164	97	1	27	1522
Israël	70	34 ^b	2.26	734	97	0	37	1890
Italië	79	34	3.09	1661	97	1	34	1424
Ivoorkust	80 ^a	25	5.34	169	46	0	6	4219
Jamaica	75 ^a	31	5.13	521	90	2	7	1144
Japan	71	34 ^b	3.04	544	100	4	46	1307
Joegoslavië	71	34 ^b	3.84	593	51	0	22	1814
Jordanië	76	30	3.76	206	31	3	14	3322
Kameroen	78	29	4.94	72	56	0	3	5962
Kenia	77 ^a	27	4.44	143	58	0	6	4568
Korea Zuid	74	32	4.06	211	53	4	24	4734
Lesotho	77	27	4.53	10 ^b	40 ^a	5	4	2739
Maleisië	74	31	5.27	258	80	0	8	4967
Marokko	80	28	4.07	180	32	3	4	2726
Mexico	76 ^a	31	3.03	936	75	1	7	4916
Nederland	77	31	2.30	3136	100	5	23	53364
Nieuw Zeeland	81	39 ^c	1.47	2780	100	2	36	39983 ^a
Noorwegen	72	32/35 ^a	2.40	2267	100	2	30	519
Oostenrijk	82	35	3.36	2887	97	1	11	7556
Pakistan	75	29	4.91	68	63	3	3	3434
Panama	75 ^a	30	2.84	616	77	1	22	2481

Land	Jaar	Lft	Lodds	Ener	Demo	Gods	Hoog	N
Paraguay	79	31	3.72	106	45	1	13	2333
Peru	77 ^a	31	3.47	520	87	1	8	4579
Polen	72	34	3.33	2713	22	1	24	16921
Portugal	79 ^a	33	4.57	567	39	1	10	4604
Rwanda	83	28	3.78	14	30	0	4	2965
Senegal	78	27	3.37	128	54	3	2	2946
Soedan Noord	78 ^a	28	4.59	69	38	3	5	2407
Sri Lanka	75	31	4.98	110	86	0	2	5038
Syrië	78	29	4.38	351	20	3	10	3664
Taiwan	70	34/37 ^a	4.26	381	23	4	6	1257
Thailand	75	30	4.06	62	17	0	7	2750
Trinidad	77	30	3.41	2233	85	5	13	2863
Tsjechoslowak.	80	34	2.29	5560	21	1	31	22246 ^a
Tunesië	78	29	5.54	219	64	3	4	3383
Turkije	78	30	2.73	329	76	3	7	3681
Venezuela	77	29	2.97	2780	73	1	11	2091
Ver. Staten	80	32	2.21	9031	92	5	79	27393 ^a
Ver. Koninkrijk	72	34	2.24	4834	99	2	25	5629
Zweden	72	32/35 ^a	2.86	3075	100	2	30	527

JAAR Jaar van dataverzameling.

^a In deze landen werd de dataverzameling in het volgende jaar voortgezet.

LFT Leeftijd van de vrouw waarboven de grens tussen jongeren en ouderen getrokken is.

^a Grens gebaseerd op leeftijd respondent. Vrouwen eerste getal, mannen tweede getal.

^b Grens gebaseerd op leeftijd respondent. Mannen en vrouwen zelfde waarde.

^c Grens gebaseerd op leeftijd van de man.

LODDSO Logoddsratio voor de ouderen op basis van model 6 uit tabel 1.

ENER Consumptie van commerciële energie per capita in kilogram kool equivalenten. Jaar: 15 jaar voor het jaar van dataverzameling. Bronnen: Taylor & Jodice (1983); UNDP (1992); World Bank (1979).

^a Geschat op basis van informatie voor de zeventiger jaren.

^b Voor Lesotho is een schatting gemaakt op basis van informatie voor 1980 en een vergelijking met andere Afrikaanse landen.

DEMO Democratie-index voor 1965. Bron: Bollen (1980).

^a Geschat op basis van informatie uit Banks (1977) en Taylor & Hudson (1972).

GODS Dominante godsdienst. Categorieën: (0) Anders, (1) Katholiek, (2) Protestant, (3) Moslim, (4) Confucianist, (5) Gemengd katholiek/Protestant. Bronnen: Barrett (1982) en Taylor & Hudson (1972).

HOOG Percentage respondenten in de categorie 'hoger opgeleiden'. Gebaseerd op de gegevens in de gebruikte homogamietabel. Jaar: jaar van dataverzameling.

N Aantal echtparen in de homogamietabel.

^a Omdat bij deze landen het aantal respondenten in het oorspronkelijke databestand uitzonderlijk hoog was, is de homogamietabel gebaseerd op een random sample uit het oorspronkelijke materiaal.

APPENDIX B: INFORMATIE OVER DE DATABESTANDEN

Deze appendix geeft informatie over de gebruikte databestanden. Voor ieder bestand wordt het land genoemd waarop het betrekking heeft, het jaar van dataverzameling, de naam van het bestand, eventueel de bron waaruit het afkomstig is, het gedeelte van de bevolking waarvoor de data representatief zijn (nat, 97% betekent bijvoorbeeld dat het om een nationale steekproef gaat en dat de data representatief zijn voor 97% van de bevolking), de inhoud van de categorie 'hoger opgeleiden' bij de gebruikte tweedeling, en eventuele bijzonderheden.

Bij de databestanden afkomstig uit data-archieven wordt het nummer vermeldt waaronder het bestand bij het betreffende archief bekend is. Begint dit nummer met een P dan is het bestand afkomstig van het Steinmetz-Archief te Amsterdam, begint het met een I dan is het afkomstig van het Inter-University Consortium for Political and Social Research (ICPSR), Ann Arbor, USA, en begint het met een M dan is het afkomstig van het Institute for Social Science Research (ISSR), University of California, Los Angeles, USA. De gebruikte 'World fertility surveys' zijn afkomstig van de voormalige 'Dynamic Database' van

het 'International Statistical Institute (ISI)', Voorburg, Nederland, en van het 'Office of Population Research', Princeton University, Princeton, USA.

- Australië '81   Census of Population and Housing, 1981, 1% Household Sample. (SSDA). Nat, 100%. Hoge opleiding: school verlaten >16 jaar of hoger.
- Bangladesh '75/76   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar.
- België '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger.
- Benin '81   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Brazilië '80   Census 1980, 0.8% public use sample. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística, Rio de Janeiro. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Canada '76   Census of Canada, 1976: Public Use Sample, Statistics Canada (I7969). Nat, uitgezonderd Prince Edward Island, Yukon, Northwest Territories. Hoge opleiding: graad 12-13 met certificaat/diploma of hoger.
- China '82   Census of Population of China, 1982, 1% steekproef (M375). Nat, 100%. Hoge opleiding: Senior secundair of hoger.
- Colombia '76   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Costa Rica '76   World Fertility Survey. Nat, 97%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Denemarken '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: hoger secundair of hoger.
- Dom.Republiek '75   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- W. Duitsland '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooide 'mittelschule' of hoger.
- Ecuador '79/80   World Fertility Survey. Nat, 97%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Egypte '80   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Fiji '74   World Fertility Survey. Nat, 96%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Filippijnen '78   World Fertility Survey. Nat, 95%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Finland '72   Scandinavian Welfare Survey (M025). Nat, 100%. Hoge opleiding: middelschool plus beroepsopleiding, of hoger. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd respondent.
- Frankrijk '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: 'BAC' of hoger.
- Ghana '79/80   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Guyana '75   World Fertility Survey. Nat, 92%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Hongarije '73   Social Mobility and Occupational Changes in Hungary (M315). Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger.
- Hongkong '71   Population and Housing Census of Hongkong: 1/100 Household Sample (M098). Nat, 100%. Hoge opleiding: hoger secundair of hoger.
- Indonesië '76   World Fertility Survey (SUPASII). Nat, 97%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Ierland '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: 'leaving certificate', ander secundair, of hoger. Bijzonderheid: selectie vrouwen van 18 t/m 49 jaar.
- Israël '70   Israeli Culture Survey (M357). Nat, 100%. Hoge opleiding mannen: secundair of hoger. Hoge opleiding vrouwen: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie respondenten van 18 t/m 49 jaar.
- Italië '79   Armoede onderzoek Europa (P0867). Nat, 100%. Hoge opleiding: hoger secundair of hoger.
- Ivoorkust '80/81   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Jamaica '75/76   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
- Japan '71   Verba, Sidney; Nie, Norman H.; Kim, Jae-On. Political Participation and Equality in Seven Nations, 1966-1971 (I7768). Nat, 100%. Hoge opleiding: senior secundair of hoger. Bijzonderheid: selectie respondenten van 20 t/m 49 jaar.
- Joegoslavië '71   Verba, Sidney; Nie, Norman H.; Kim, Jae-On. Political Participation and Equality in Seven Nations, 1966-1971 (I7768). Alleen Slovenië, Kroatië, Servië en Macedonië. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger. Bijzonderheid: selectie respondenten <50 jaar.
- Jordanië '76   World Fertility Survey, Nat, excl. West-Bank, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar. Hoofdstukken 4, 5, 6, 7. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Kameroen '78   World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
- Kenia '77/78   World Fertility Survey. Nat, 95%. Hoge opleiding: >10 jaar.

Korea '74	World Fertility Survey. Nat, 99%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Lesotho '77	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar.
Maleisië '74	World Fertility Survey. Peninsular Malaysia, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Marokko '80	World Fertility Survey. Nat, 99%. Hoge opleiding: >9 jaar.
Mexico '76/77	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Nederland '77	Arbeidskrachtentelling. CBS. Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid middelbaar (HAVO, VWO, MBO) of hoger.
Nieuw Zeeland '81	Census of Population and Dwellings, 1981. Tabel. Nat, 100%. Hoge opleiding: 7e form of hoger. Bijzonderheid: selectie mannen van 15 t/m 49 jaar.
Noorwegen '72	Scandinavian Welfare Survey (M025). Nat, 100%. Hoge opleiding: middelschool plus beroepsopleiding, of hoger. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd respondent.
Oostenrijk '82	Mikrozensus 1982 (Berufslaufbahn). Österreichisches Statistisches Zentralamt. Nat, 100%. Hoge opleiding: hoger secundair of hoger.
Pakistan '75	World Fertility Survey. Nat, 93%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Panama '75/76	World Fertility Survey. Nat, 90%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Paraguay '79	World Fertility Survey. Nat, 94%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Peru '77/78	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Polen '72	Polish Social Mobility Survey (M324). Nat, alleen werkenden. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger.
Portugal '79/80	World Fertility Survey. Nat, excl. eilanden, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Rwanda '83	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar.
Senegal '78	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
Soedan '78/79	World Fertility Survey. Alleen Noord-Sudan, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar.
Sri-Lanka '75	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Syrië '78	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >10 jaar.
Taiwan '70	Grichting, Wolfgang L., Value System in Taiwan (17223). Nat, bijna 100%. Hoge opleiding: >12 jaar. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd respondent.
Thailand '75	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: >9 jaar.
Trinidad & Tob.'77	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: O-level of hoger. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd vrouw.
Tsjechoslowak.'80	Census 1980. Federalni Statisticky Urad, Praha. Tabel. Nat, 100%. Hoge opleiding: secundair 2e niveau of hoger. Bijzonderheid: selectie vrouwen <49 jaar.
Tunesië '78	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger.
Turkije '78	World Fertility Survey. Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid secundair of hoger.
Venezuela '77	World Fertility Survey. Nat, 98%. Hoge opleiding: >10 jaar. Bijzonderheid: geen vrouwen ouder dan 45 jaar in bestand.
Ver. Koninkrijk '72	Oxford Social Mobility Inquiry (M142). Engeland en Wales, 100%. Hoge opleiding: O-level of hoger.
Ver. Staten '80	Census of Population and Housing, 1980: Public Use Microdata Sample. B-sample. 1/1000 (18211). Nat, 100%. Hoge opleiding: voltooid highschool of hoger.
Zweden '72	Scandinavian Welfare Survey (M025). Nat, 100%. Hoge opleiding: middelschool plus beroepsopleiding, of hoger. Bijzonderheid: selectie op basis van leeftijd respondent.

APPENDIX C: LOGINEAIRE MODELFORMULES

Model 1 in tabel 1 is het onafhankelijkheidsmodel. Verondersteld wordt dat in ieder land en op ieder tijdstip het opleidingsniveau van de man onafhankelijk is van het opleidingsniveau van de vrouw. Het model bevat alleen parameters waarmee voor elk land en voor de twee tijdstippen de opleidingsverdeling van de man en de opleidingsverdeling van de vrouw worden vastgelegd. De formule voor dit model is:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \lambda + \lambda_i^M + \lambda_j^V + \lambda_k^L + \lambda_l^T + \lambda_{ik}^{ML} + \lambda_{jk}^{VL} + \lambda_{il}^{MT} + \lambda_{jl}^{VT} + \lambda_{kl}^{LT} + \lambda_{kjl}^{MLT} + \lambda_{jkl}^{VLT}$$

Een superindex in deze formule geeft de variabelen aan en een subindex de categorieën van de variabelen waarop de grootheid betrekking heeft. M is het opleidingsniveau van de man met categorie i ($i = 1, 2$), V is het opleidingsniveau van de vrouw met categorie j ($j = 1, 2$). Bij deze opleidingsvariabelen hebben de lager opgeleide personen de waarde 1 en de hoger opgeleide personen de waarde 2. Verder is L het land met categorie k ($k = 0 \dots 64$) en T het tijdstip met categorie l ($l = 0, 1$). Zo staat $\log F_{ijkl}^{MVL}$ voor het verwachte aantal huwelijken tussen een man met opleidingsniveau i en een vrouw met opleidingsniveau j in land k op tijdstip l en staat λ_{kjl}^{MLT} voor de parameter die betrekking heeft op opleidingscategorie i van de man in land k op tijdstip l . Voor de parameters gelden de volgende restricties:

$$\sum_i \lambda_i^M = \sum_j \lambda_j^V = \sum_k \lambda_k^L = \sum_l \lambda_l^T = \sum_{ik} \lambda_{ik}^{ML} = \sum_{jk} \lambda_{jk}^{VL} = \sum_{il} \lambda_{il}^{MT} = \sum_{jl} \lambda_{jl}^{VT} = \sum_{kl} \lambda_{kl}^{LT} = \sum_{i,k,l} \lambda_{i,k,l}^{MLT} = \sum_{j,k,l} \lambda_{j,k,l}^{VLT} = 0$$

Alle volgende modellen in dit artikel worden verkregen door aan model 1 parameters toe te voegen. Bij de formules van deze volgende modellen wordt het deel dat overeenkomt met model 1 met de term 'BASIS' aangeduid.

Model 2 bevat een voor alle landen gelijke interactieparameter γ_p die aangeeft wat de sterkte van het relatieve verband tussen de opleidingsniveaus van de huwelijkspartners is. De formule voor model 2 is:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + \gamma_p P$$

Hierin is P een variabele die als volgt gedefinieerd is: $P = M \cdot V$

Model 3 laat in vergelijking met model 2 het idee los dat de interactieparameter voor beide tijdstippen gelijk is. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_p + \gamma_{TP} T) P$$

Hierbij is T een dummy variabele met de waarde 0 voor de ouderen en de waarde 1 voor de jongeren. De sterkte van de interactieparameter onder de ouderen wordt door γ_p en de sterkte van de interactieparameter onder de jongeren door $\gamma_p + \gamma_{TP}$ weergegeven.

Model 4 laat in vergelijking met model 2 het idee los dat de interactieparameter voor alle landen gelijk is. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_S + \gamma_{L_K S} L_K) S$$

Hierbij is L_K een variabele met waarde 1 voor land K en waarde 0 voor de andere landen. Voor het eerste land is geen variabele opgenomen. Verder geeft de parameter γ_P de sterkte van de interactieparameter in het eerste land weer en geeft $\gamma_P + \gamma_{L_K P}$ de sterkte van de interactieparameter in land k weer.

Model 5 laat de interactieparameter zowel variëren tussen de landen als tussen de tijdstippen, maar neemt nog wel aan dat het verschil tussen de tijdstippen voor alle landen gelijk is. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_P + \gamma_{TP} T + \gamma_{L_K P} L_K) P$$

Hierbij geeft de parameter γ_P de sterkte van de interactieparameter in het eerste land onder de ouderen en $\gamma_P + \gamma_{TP}$ de sterkte van de interactieparameter in het eerste land onder de jongeren weer. Voor de overige landen geeft $\gamma_P + \gamma_{L_K P}$ de sterkte van de interactieparameter onder de ouderen en $\gamma_P + \gamma_{L_K P} + \gamma_{TP}$ de sterkte van de interactieparameter onder de jongeren weer.

Model 6 laat de interactieparameter zowel variëren tussen de landen als tussen de tijdstippen. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_P + \gamma_{TP} T + \gamma_{L_K P} L_K + \gamma_{TL_K P} TL_K) P$$

Hierbij geeft de parameter γ_P de sterkte van de interactieparameter in het eerste land onder de ouderen en $\gamma_P + \gamma_{TP}$ de sterkte van de interactieparameter in het eerste land onder de jongeren weer. Voor de overige landen geeft $\gamma_P + \gamma_{L_K P}$ de sterkte van de interactieparameter onder de ouderen en $\gamma_P + \gamma_{TP} + \gamma_{L_K P} + \gamma_{TL_K P}$ de sterkte van de interactieparameter onder de jongeren weer.

Het model in tabel 3 ter verklaring van verschillen in opleidingshomogamie tussen de landen wordt verkregen door de term $\gamma_{L_K P} L_K$ uit model 5 te vervangen door een aantal covariaten. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_P + \gamma_{TP} T + \gamma_{C_m P} C_m) P$$

Hierbij geeft de parameter $\gamma_{C_m P}$ aan wat het effect van covariaat C_m ($m=1...M$) op de grootte van de interactieparameter is.

Het model in tabel 5 ter verklaring van verschillen in trends tussen de landen wordt verkregen door de term $\gamma_{TL_K P} TL_K$ uit model 6 te vervangen door een aantal covariaten. De formule wordt dan:

$$\log F_{ijkl}^{MVL} = \text{BASIS} + (\gamma_P + \gamma_{TP} T + \gamma_{L_K P} L_K + \gamma_{C_m P} C_m) P$$

Hierbij geeft de parameter $\gamma_{C_m P}$ aan wat het effect van covariaat C_m ($m=1...M$) op de sterkte van de trend is.

VOETNOTEN

- (1) Bij de keuze voor eenzelfde scheidslijn tussen hoger en lager opgeleiden in alle 63 landen wordt voorbijgegaan aan het feit dat de betekenis van opleiding tot op zekere hoogte contextgebonden is. Een opleidingsniveau dat in hooggeïndustrialiseerde landen als laag beschouwd wordt, zou in minder geïndustrialiseerde samenlevingen als hoog beschouwd kunnen worden. Aangezien het onderhavig artikel zich richt op de tendens tot opleidingshomogamie bij een specifieke opleidingsgroep - de hoger opgeleiden - wordt met dit relatieve karakter van het opleidingsniveau geen rekening gehouden. Bij het onderzoek van Smits e.a. (1996b, forthcoming) wordt wel een contextafhankelijke opleidingsmaat gebruikt.

BIBLIOGRAFIE

- AGRESTI, Alan (1990), *Categorical Data Analysis*. New York: Wiley and Sons.
- ALMOND, Gabriel & Sidney VERBA (1963), *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton Univ. Press.
- ATOUN, Richard T. (1976), 'Anthropology', pp. 166-8, in: L. BINDER (ed.), *The study of the Middle East*. New York: Wiley and Sons.
- BANKS, Arthur S. (1977), *Political Handbook of the World*. New York: McGraw-Hill.
- BARRETT, David B. (1982), *World Christian Encyclopedia*. Nairobi: Oxford University Press.
- BENHAM, Lee (1974), 'Benefits of Women's Education within Marriage', *Journal of Political Economy*, 82: S57-S71.
- BERENT, Jerzy (1954), 'Social Mobility and Marriage', pp. 321-46, in: D.V. GLASS (ed.), *Social Mobility in Britain*. London: Routledge.
- BERNASCO, Wim (1994), *Coupled Careers: The Effects of Spouse's Resources on Success at Work*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- BJÖRKLUND, Anders (1992), 'Rising Female Labour Force Participation and the Distribution of Family Income: The Swedish Experience', *Acta Sociologica*, 35: 299-309.
- BLAU, Peter. M. en OTIS D. Duncan (1967), *The American Occupational Structure*. New York: Wiley.
- BOLLEN, Kenneth A. (1980), 'Issues in the Comparative Measurement of Political Democracy', *American Sociological Review*, 45: 370-90.
- CASTLES, Francis G. (1994), 'On Religion and Public Policy', *European Journal of Political Research*, 25: 19-40.
- DE GRAAF, Paul M. en Ruud LUIJKX (1995), 'Paden Naar Succes; Geboorte of Diploma's?', pp. 31-45, in: Jaap DRONKERS en Wout ULTEE (eds.), *Verschuivende Ongelijkheid in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

- DESSENS, Jos (1996), 'Inkomensongelijkheid van Huishoudens', pp. 49-68, in: H. GANZBOOM en W. ULTEE (red.), *De Sociale Segmentatie van Nederland in 2015*. Den Haag: SDU.
- DE TOCQUEVILLE, Alexis ([1835], 1967), *L'Ancien Régime et la Révolution*. Paris: Gallimard.
- DIRVEN, Henk-Jan, Jan LAMMERS en Wout ULTEE (1990), 'Werkend en toch Afhankelijk', *Sociale Wetenschappen*, 33; 61-93.
- DRONKERS, Jaap en Paul M. DE GRAAF (1995), 'Ouders en het Onderwijs van hun Kinderen', pp. 46-66, in: Jaap DRONKERS en Wout ULTEE (red.), *Verschuivende Ongelijkheid in Nederland*. Assen: Van Gorcum.
- ERIKSON, Robert en John H. GOLDTHORPE (1992), *The Constant Flux*. Oxford: Clarendon Press.
- GAGLIANI, Giorgio (1987), 'Income Inequality and Economic Development', *Annual Review of Sociology*, 13: 313-34.
- GIORGI, Liana en Catherine MARSH (1990), 'The Protestant Work Ethic as a Cultural Phenomenon', *European Journal of Social Psychology*, 20: 499-517.
- GOLDTHORPE, John H. (1980), *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- GOODE, William J. (1982), *The Family*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- GREELEY, Andrew (1989), 'Protestant and Catholic: Is the Analogical Imagination Extinct?', *American Sociological Review*, 54: 485-502.
- HAUSER, R.M. en W.H. SEWELL (1986), 'Family Effects in Simple Models of Education, Occupational Status, and Earnings', *Journal of Labor Economics*, 4: S83-S115.
- HENDRICKX, John, Wilfred UUNK en Jeroen SMITS (1995), 'Stratificatie en het Huwelijk: Partnerkeuze en Partnereffecten', pp. 162-81, in: Jaap DRONKERS en Wout ULTEE (eds.), *Verschuivende Ongelijkheid in Nederland: Sociale Gelaagdheid en Mobiliteit*. Assen: Van Gorcum.
- HOUT, Michael (1982), 'The Association between Husband's and Wife's Occupations in Two-Earner Families', *American Journal of Sociology*, 88: 397-409.
- JENCKS, C., S. BARTLETT, M. CORCORAN, J. CROUSE, D. EAGLESFIELD, G. JACKSON, K. MCCLELLAND, P. MUESER, M. OLNECK, J. SCHWARTZ, S. WARD & J. WILLIAMS (1979), *Who gets Ahead? The Determinants of Economic Success in America*. New York: Basic Book.
- KALMIJN, Matthijs (1991), 'Status homogamy in the United States', *American Journal of Sociology*, 97: 496-523.
- KERCKHOFF, Alan C. (1972), 'The Structure of the Conjugal Relationship in Industrial Societies', pp. 53-69, in: M. SUSSMANN & B. COGSWELL (eds.), *Cross-National Family Research*. Leiden: Brill.
- KERCKHOFF, Alan C. (1978), 'Marriage and Occupational Attainment in Great Britain and the United States', *Journal of Marriage and the Family*, 40: 595-99.
- LIPSET, Seymour M. & Reinhart BENDIX (1959), *Social Mobility in Industrial Society*. Berkeley: University of California Press.

- PARKIN, Frank (1971), *Class Inequality and Political Order*. London: McGibbon and Kee.
- RAFTERY, Adrian E. (1995), 'Bayesian Model Selection in Social Research', *Sociological Methodology*, 25: 111-163.
- SCHLUCHTER, Wolfgang (1988), *Religion und Lebensführung, Band 1: Studien zu Max Webers Kultur- und Werttheorie*. Frankfurt: Suhrkamp.
- SMITS, Jeroen, Wout ULTEE & Jan LAMMERS (1996a), 'Scheidslijnen in de Beroepsstructuur: De Verklaring van Verschillen in beroepshomogamie Tussen 57 Landen', *Tijdschrift voor Sociologie*, 17: 83-105.
- SMITS, Jeroen, Wout ULTEE & Jan LAMMERS (1996b), 'De Verklaring van Verschillen in Opleidingshomogamie tussen 65 Landen', *Mens en Maatschappij*, 71: 41-57.
- SMITS, Jeroen, Wout ULTEE & Jan LAMMERS (forthcoming), 'Educational Homogamy in 65 Countries: The Explanation of Differences in Openness With Country-Level Explanatory Variables', *American Sociological Review*.
- SOROKIN, Pitirim A. ([1927], 1964), *Social and Cultural Mobility*. New York: Free Press.
- TAI, Hung-chao (1989), *Confucianism and economic development*. Washington, D.C.: The Washington Institute Press.
- TAYLOR, Charles L. & Michael C. HUDSON (1972), *World Handbook of Political and Social Indicators. Second edition*. New Haven/London: Yale University Press.
- TAYLOR, Charles L. & David A. JODICE (1983), *World Handbook of Political and Social Indicators. Third edition*. New Haven/London: Yale University Press.
- TREIMAN, Donald J. (1970), 'Industrialization and Social Stratification', pp. 207-34, in: E.O. LAUMANN (ed.), *Social Stratification: Research and Theory for the 1970's*. Indianapolis: Bobbs-Merill.
- TREIMAN, Donald J. & Kam-Bor YIP (1989), 'Educational and Occupational Attainment in 21 Countries', pp. 373-94, in: M.L. KOHL (ed.), *Cross-National Research in Sociology*. Newbury Park: Sage.
- ULTEE, Wout (1989), 'Beyond Stratification and Mobility', pp. 161-90, in: W. JANSEN & K. VERRIPS (eds.), *Similar or Different? Continuities in Research on Stratification and Mobility in the Netherlands*, Amsterdam: SISWO.
- ULTEE, Wout, Jos DESSENS & Wim JANSEN (1988), 'Why does unemployment come in couples?', *European Sociological Review*, 4: 111-122.
- ULTEE, Wout & Ruud LUIJKX (1990), 'Educational Heterogamy and Father-to-Son Occupational Mobility in 23 Industrial Nations', *European Sociological Review*, 6: 125-49.
- UNDP (1992), *African Development Indicators*. New York: United Nations Development Programme.
- UUNK, Wilfred (1996), *Who Marries Whom?* Dissertatie Katholieke Universiteit Nijmegen.
- UUNK, Wilfred & Matthijs KALMUN (1996), 'Wie Trouwt met Wie Binnen de Opleidingselite?: De Invloed van Studierichting en Onderwijsniveau', *Sociologische Gids*, 43: 183-203.

-
- WEBER, Max ([1920], 1972), *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*. Tübingen: Mohr.
- WEBER, Max ([1921], 1972), *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: Mohr.
- WILCOX, Clyde & Ted G. JELEN (1993), 'Catholicism and Opposition to gender Equality in Western Europe', *International Journal of Public Opinion Research*, 5: 40-57.
- WORLD BANK (1979), *World Development Report, 1979*. New York, Oxford: Oxford University Press.